

De Vicarien van Abcoude en Baambrugge.

Omstreeks het jaar 1340 werden te Bremen luisterrijke feesten gevierd ter eere van de H.H. Cosmas en Damianus, waardoor wijd en zijd de aandacht op deze heiligen werd gevestigd. De geestelijkheid en de adel uit de omringende landen verscheen er in grooten getale en het is zeer waarschijnlijk, dat de Heeren van het Kapittel van St. Pieter te Utrecht die feesten hebben bijgewoond en daardoor op de gedachte zijn gekomen om de nieuwe parochiekerk van Abcoude aan deze heiligen toe te wijden.

Behalve het hoofdaltaar, vond men in de XVe en XVIe eeuw in deze kerk nog eenige andere altaren, door corporaties of particulieren gesticht. Bij de stichting werden de middelen aangewezen om de priesters, die de altaren bedienen moesten, te onderhouden en om de verdere onkosten te bestrijden. Een soort fonds dus waaruit het geheele onderhoud bekostigd kon worden, dat in dien tijd eene priesterlijke of ook wel „papelycke” prove werd geheeten. De officiant werd gewoonlijk als de vicaris of de altarist aangeduid. Na de Hervorming sprak men meestal van vicarien, kapelanijen of kapelaanschappen, terwijl zij die de renten ontvingen, possesseurs of vicarissen genoemd werden, ook als het geen geestelijke personen waren.

Van de vicarien in de kerk te Abcoude en van de vicarie in de kapel te Baambrugge, die tot 1586 tot dezelfde parochie behoorde, zijn enkele bijzonderheden omtrent de stichting, het bestaan en het einde bekend, die in het volgende artikel zijn samengevat.

De eerste mededeeling omtrent eene priesterlijke prove komt voor in de memoriën der 15e eeuw ¹⁾.

Een zekere *Aelbert die wijse* verscheen omstreeks 1460 voor schout en schepenen van „Apcou inder proestien inder heren gherecht van Sinte Peter” ²⁾ en verklaarde, dat hij en zijne overleden vrouw een morgen land aan de kerk vermaakt hadden

1) In het oude memorieboek van Abcoude.

2) Het gerecht van Abcoude—St. Pieters (Proostdij).

tot een eeuwige memorie. Verder deelde hij mede, dat zijn zoon Heer 1) *Jan Aelbertz.* aan zijne fundatie eenige schenkingen had gedaan. Het huis waarin hij woonde werd geschonken aan de priesterlijke prove, mits dat hiervoor jaarlijks 1½ Beijersche gulden aan de kerk betaald zou worden. Mocht de „cureyt ofte vice-cureyt” 2) die som niet willen betalen dan verviel het huis aan de kerk. Indien hij het aannam was hij verplicht om het in denzelfden staat te onderhouden en mocht hij het niet verkoopen. Wanneer hij echter het huis liet vervallen, hadden de kerkmeesters het recht om het ten voordeele van de kerk te naasten.

Aelbert die wijze kon zoo lang hij leefde er in blijven wonen, mits hij jaarlijks de 1½ Beijersche gulden aan de kerk betaalde.

Met deze priesterlijke prove zal waarschijnlijk de vicarie van St. Antonius of die van O. L. Vrouw in die Sonne bedoeld zijn. De andere bestonden toen nog niet, zij zijn eerst gesticht nadat onder het bestuur van Pastoor *Jan Egbertz.*, omstreeks 1490, de schoone kruiskerk voltooid was, die thans nog als de Herv. kerk het dorp Abcoude tot sieraad strekt.

Behalve de pastoor, waren aldaar in 1470—’74 minstens 3 priesters, waarvan een, *Peter Vranckenz*, als altarisist wordt aangeduid.

Het altaar van St. Antonius werd in de memorien van dien tijd meermalen begiftigd.

In eene memorie van 1506 worden reeds 5 of 6 altaren met name genoemd :

Sinte Jacobs outaer,
Sinte Anna ende Sinte Claas outaer,
Onser Vrouwen outaer,
Sinte Antonius outaer en
Sinte Cosmas ende Sinte Damianus outaer,

die elk hun officiant hadden, want er waren vijf „outaerpriesters”.

Of het altaar van St. Anna met dat van St. Nicolaas vereenigd was is onbekend. Het wordt nergens anders genoemd en schijnt spoedig opgeheven te zijn, evenals dat van St. Cosmas en Damianus.

Het „onser Vrouwen outaer” zal wel hetzelfde zijn als dat van „O. L. Vrouw in die Sonne”, dat in 1470 vermeld wordt.

1) Heer = praedicaat voor geestelijken en ridders,

2) Pastoor of kapelaan.

Het altaar van St. Antonius, waaraan twee gilden of broederschappen verbonden waren — waarschijnlijk tot onderlinge hulp bij begrafenissen — bestond na 1586 niet meer.

In dat jaar worden echter nog twee andere altaren genoemd: een van de vicarie van de H. Maagd — ter — Nood ¹⁾ en een van de vicarie van St. Andries.

Het altaar van St. Jacob werd den 1sten April 1502 gesticht door Jacob Jansz Leeu en diens huisvrouw Petronella Boudewijnsdochter „bueren ende buersluyden van Abcouwe ende 't Bisdoms Utrecht” en zooals het in de schilderachtige taal dier dagen heet, ter eere „Goodts, Marie zijnre lieven Moeder ende sint Jacob apostel ende voorts allen lieven Sancten ende Sanctinnen, ende tot vermeerdernisse van den dienste Goodts, tot lavenisse haerder beyder ende haerder ouderen, vrunden ende magen, ende voort alle geloovige zielen”.

Op dien dag, 'savonds omstreeks 11 uur verschenen *Jacob Leeu* en zijne vrouw ten huize van *Hendrick Matthyse* van Amsterdam, kerkelijk persoon onder het Sticht van Utrecht en krachtens Pauselijk en Keizerlijk gezag openbaar notaris.

In tegenwoordigheid van Heer *Aernt Egbertsz*, *Egbert Jansz* alias *Block*, priesters, *Symon Claesz* alias *Ryfer*, klerk en Artium magister en *Willem Matthyse* leek, allen burgers en inwoners van Amsterdam, als getuigen daartoe uitgenoodigd, werd op de slaapkamer van den notaris de acte van stichting verleden.

De stichters schonken voor het onderhoud verschillende landerijen en renten ²⁾. waarvan zij de eigendomsbewijzen ten

1) Pastoor van Aelst zegt hiervan in zijne aantekeningen: „dat dit altaar in sekere oude handschriften genoemd wordt het nieuwe outaer, en dat het waarschijnlijk is, dat het nieuwe altaar zal toegewijd zijn aan de H. Moeder Gods Maria onder den tytel van ter Nood en aan den H. Antonius, die ook als Patroon ten tijde van Nood of besmettelijke siekten gevierd word.” (R.K. Kerkel. archief Abcoude).

2) 5 morgen land onder Nederhorst in Rijkshom Harmansz. zate;
 5 gouden Wilhelmus schilden eeuwigdurende rente en erfpacht op 3 morgen land te Nigtevecht in Jan van Haen 's Hoogeland;
 1 morgen en $\frac{1}{4}$ hont land gelegen in hetzelfde hooge land.
 4 hont land, afkomstig van de kerk te Nigtevecht, eveneens in dit land gelegen;
 $1\frac{1}{2}$ morgen land gelegen te Abcoude bij het dorp in de bruikweer vroeger bewoond door Dirrick Claes Gysbertsz;
 $\frac{1}{2}$ morgen land „Aelmisse goet” in dezelfde bruikweer;
 8 Philips stuivers eeuwigdurende jaarlijksche pacht „aelmiste goet” uit de hofstede vroeger bewoond door Dirrick Claes Gysbertsz;
 5 morgen land en $\frac{1}{12}$ deel gelegen in het Marktveld te Abcoude en
 2 Davidsguldens eeuwigdurende pacht op Jacob Pietersz. goederen in den Winkel van Abcoude.

behoefte van het officium, hadden ter hand gesteld aan Heer Symon Jansz, Prior van het Reguliersklooster buiten Amsterdam, die deze stukken weer aan zijn klooster ¹⁾ in bewaring had gegeven „stellende Godt van hemelryck in die proprieteyt” en den officiant in het genot dezer landen, pachten en renten.

Alle weken moesten op het St. Jacobs-altaar vijf missen gecelebreerd worden en de officiant moest jaarlijks aan de kerk- of fabriekmeesters twee gouden Rijsche guldens betalen, ten behoeve van de kerk, voor het verschaffen van den wijn, de kaarsen en het brood. Als de kerkmeesters in gebreke bleven om het benoodigde te verschaffen dan moest de officiant er zelf voor zorgen en waren de 2 Rijsche guldens verbeurd.

De stichters behielden levenslang het recht van presentatie, nominatie en collatie. Na hun overlijden ging dit over op den prior van het Reguliersklooster buiten Amsterdam of bij absentie op diens procurator, die ook de bevoegdheid kregen om bij overlijden van den officiant een ander goed priester te presenteer en te nomineeren. Zij hadden ook het recht om den officiant te vermanen, wanneer door den pastoor, den kapelaan, de kerkmeesters of de bureu over „quade regemente” geklaagd werd. Wanneer dan de vermaning niet hielp, konden zij den vicaris ontslaan en door een ander vervangen.

De prior, Heer *Symon Jansz.* en de procurator *Henrick Jacobsz.*, die beiden tegenwoordig waren, verklaarden voor zich en hunne opvolgers deze opdracht te aanvaarden „op groote bede ende naerstelick versouck” van de stichters en „tot een danckbaerheyt van veel deuchden, die de voorsz. fundateurs haren voorsz. cloester eertijds bewesen ende gedaen hadden”.

Nadat het zegel van Jacob Jansz Leeu aan den brief gehangen was, werd de acte door den notaris gezegeld.

Op 1 Aug. 1503 werd de „oprechtinge, stichtinge en begiftinge van het outaer ende kapellanye in de parochikerke van Abcoude” door Frederik van Baden, Bisschop van Utrecht, toegestaan en bevestigd, onder bepaling, dat de goederen van het beneficium voortaan kerkelijke goederen zouden zijn en kerkelijke bescherming zouden genieten.

1) Het Reguliersklooster te Amsterdam is in 1534 verbrand. Alle papieren zijn hierbij verloren gegaan.

Jacob Jansz Leeu stierf op St. Agnietendag 1507 en op 21 Aug. 1510 stierf „*Peternelle iacob leeuwen wijff*”. 1)

In hun testament hadden zij bepaald, dat voor den vicaris van St. Jacobs-altaar een huis gebouwd moest worden, terwijl bovendien de kerk, de priesters en de armen goed bedacht werden. 2)

Toen na de Hervorming de Katholieke Eeredienst werd opgeheven, bleef de boerenbevolking van Abcoude grootendeels Katholiek 3). Iederen Zondag werd er nog door priesters, die uit Holland overkwamen, voor een talrijk gehoor gepredikt. Zooals eene oude Roomsche aanteekening zegt: „Abcoude sine interruptione pastores habuit”. (Abcoude heeft zonder onderbreking herders gehad).

In het proces-verbaal van de visitatie der kerken ten plattelande van het jaar 1593 wordt dan ook gerapporteerd, dat de kerk wel schoon en groot is, maar „zeer qualick gerepareert ende noch veel min gezuuyvert van de reliquien des paeusdoms”. De toenmalige predikant Ds. Oosterbeek klaagde er over, dat bijna alle dagen nog in het openbaar kaarsen op de altaren werden gezet „tot groot schandael van alle passanten ende tot bedroefenisse van alle vroomen.”

In dat proces-verbaal wordt ook melding gemaakt van een huis, dat aan de kerk of de armen behoorde en eenige jaren vroeger verkocht was en van een vervallen huis, dat aan een der vicarien toebehoorde.

Dit zijn wellicht de huizen resp. door Heer Jan Aelbertz en Jacob Leeu aan hunne vicarien geschonken, waarvan er een in de Baambrugsche memorien wordt aangeduid als „Heer Bruyninx huys te Abcoude”.

In 1586 werden de bezittingen en inkomsten van pastorien, capellanyen en andere revenuen door de Staten gesaeculariseerd tot betaling en onderhoud van eenige predikanten, predikantsweduwen en kinderen, proponenten, schoolmeesters, enz.

De possesseurs der vicarien moesten $\frac{1}{3}$ der opbrengst

1) Memorieboek van Abcoude.

2) Zij ontvingen een stuk land, genaamd het halve Bruggeland, gelegen te Abcoude achter de kleine brug, ten Z. belend door „Nelle Bruenen met haer medewerkers” en ten N. door de kerk. Bovendien nog $2\frac{1}{2}$ Rijsche gulden current Stichtsch geld per jaar, staande als eeuwigdurende pacht op een stuk land van ouds toebehoorende aan Govert Meyertz of zijne erfgenamen. Mem.boek v. Abc.

3) In 1635 waren er te Abcoude nog ongeveer 600 communicanten.

afstaan voor het onderhoud der predikanten, doch soms gaven Ged. Staten aan enkele possesseurs van vicarien ten plattelande remissie van de betaling dezer tertien.

De collators of possesseurs (of beiden) van verscheidene vicarien in de prov. Utrecht waren reeds in 1588 onbekend, of wellicht uitgestorven, terwijl in enkele gevallen de collatie stond aan een wereldlijk college of autoriteit.

Door Ged. Staten werd wel eens het begeven van vicarien gestaakt; aan de goederen en inkomsten werd dan eene andere bestemming gegeven ad pios usus.

De administratie werd gevoerd door de ontvangers der Gebeneficeerde Goederen te Utrecht, die naar het schijnt wel eens kans zagen om aan familieleden een vicariaat te bezorgen. ¹⁾

In het begin der 19e eeuw waren de meeste vicarien in de Prov. Utrecht verdwenen. De aanwezige vicarissen hebben echter, wanneer zij zich niet hadden laten afkopen, levenslang de renten ontvangen.

De vicarie van het *Lieve Vrouwen altaar* of zooals het in 1586 heette van de H. Maagd en Moeder Gods Maria, stond ter begeving van 't Lands overheid, omdat er geen collators bekend waren. Van deze vicarie was toen de vroegere pastoor van Abcoude Goort of Godofridus Schijff possesseur († 24 Oct. 1593). De inkomsten bedroegen *f* 51.— per jaar. ²⁾

Naar aanleiding van eene remonstrantie en deductie van François van der Lee, gewezen requestmeester van den Prins van Oranje, werd de ontvanger der Geben. Goederen Hendrik van Wijckerslooth door Ged. Staten van Utrecht bij appointment van 1 Febr. 1653, gemachtigd om binnen twee maanden de kooppenningen van de landen, vroeger tot deze vicarie behoorende, te beleggen ten kantore van de Generale Middelen. Zulks tot meerdere zekerheid van de respectieve possesseurs. Bij gebreke van dien werd de ontvanger gemachtigd na het verstrijken dier 2 maanden al de voornoemde vicarielanden te vindiceeren op en aan te nemen ten behoeve van 't kantoor der Gebenef. Goederen.

Aan van der Lee werd door Ged. Staten levenslang de volle opbrengst van de vicarie toegestaan, onder voorwaarde,

1) Zie hierachter bij de vicarissen van Tol en Craeyvanger.

2) van 14 morgen land *f* 45 en van erfpachten, huishuren, enz. *f* 6, te zamen *f* 51.

dat na zijn dood het inkomen geheel aan het kantoor vervallen zou. Hij overleed in 1660.

De vicarie was hierdoor dus feitelijk gemortificeerd, toch werd, overeenkomstig eene ordonnantie van 5 Mei 1669, aan Beatrix van der Lee, huisvrouw van den vendrig de Root levenslang een som van 200 £ uitgekeerd tot kwijting en extinctie van hare aanspraken op de vicarie.

Volgens het regeerings-reglement van 1674 verkreeg of behield de Stadhouder Willem III de collatie van 27 vicarien, competeerende de kapittels te Utrecht, waarvan de collatie stond aan hunne respectieve dekens, proosten, thesaurien of scholasterien.

Hiertoe behoorde ook de vicarie van *het St. Nicolaas altaar*, waarmede Cornelis van Tol ¹⁾ bij acte van 29 Dec. 1682, door den Prins begiftigd werd.

De landerijen, vroeger tot de vicarie behoorende, waren verkocht en de opbrengst belegd op het Comptoir van 't anderdeel der Generale Middelen. Aangezien echter de obligatie zoek geraakt was, werd het kapitaal ad *f* 3620.— op een enkele quittantie van den ontvanger afgelost, overeenkomstig de resolutie van de Staten van 11 Mei—1 Juni 1759.

Het kapitaal moest echter dadelijk weder belegd worden en daarom kocht de ontvanger 5 obligatiën nom. *f* 3800.— à $2\frac{3}{4}\%$ op het comptoir der Generale Middelen.

Nadat in 1793 de toenmalige vicaris J. R. Meynertz overleden was, werd de vicarie door den Stadhouder Willem V, met agreatie der Staten vergeven aan Nicolaas de Graaf, een jongen van 8 jaar, die later notaris te Utrecht werd. De rente bedroeg voor $\frac{2}{3}$ *f* 63-6-10 welk bedrag tot 1805 jaarlijks door zijn vader J. C. de Graaf geind werd.

Nicolaas de Graaf behoorde tot de enkele possesseurs van vicarien, die toen nog betaling van het gouvernement ontvingen. Het schijnt zelfs, dat men niet wetende hoe de zaak in elkander zat, de betaling aan de Graaf beschouwde als een last die op het Domeinfonds drukte, en die niet gelijk stond met de $\frac{2}{3}$ die de overige possesseurs van vicarien ontvingen uit de obligatien voortgesproten uit vicarien ten plattelande, want de

1) In 1680 was Wouter van Tol ontv. der Gebenif. Goederen.

Graaf heeft tot aan zijn dood in 1871 de uitkeering van het Rijk ontvangen. ¹⁾

Hij was de laatste aan wien destijds nog vicariegeld werd uitbetaald.

Volgens de rekening van den ontvanger der Geb. nef. Goederen F. van Weede over 1587—'88 waren toenmaals de Regeerders van de stad Haarlem collatoren en Jacob Aerds te Vreeland possesseur van de vicarie van het *St. Jacobs-altaar*.

De inkomsten bedroegen van 12 morgen land *f* 33.— en van andere zaken *f* 15.—.

De laatste vicaris Mr. Willem Craeyvanger ²⁾ die in 1810 overleed, moest jaarlijks *f* 12,10, zijnde $\frac{1}{3}$ der rente van een kapitaal van *f* 1500.— betalen, doch moest *f* 10.— ontvangen als $\frac{2}{3}$ der rente van een kapitaal van *f* 600.— zoodat hij slechts *f* 2,10 bij den ontvanger behoefde te storten.

Bij dispositie van den Landdrost in het Departement Utrecht van 14 Juli 1810 werd de vicarie, die toen vaceerde wegens het overlijden van Craeyvanger, overgebracht op het kantoor der Domeinen om daar geadministreerd te worden, terwijl de opbrengst aan de kas der Domeinen verantwoord moest worden.

Het bezit bestond toen uit 4 obligatiën ten laste van het voormalig gewest Utrecht. Deze effecten werden ingeschreven in het Grootboek der Publ. Schuld $2\frac{1}{2}\%$ ten name van Mr. A. J. van Mansvelt, Rentmeester-Generaal der Nationale Domeinen in 't Departement Utrecht, als administrateur der vicarie in de kerk te Abcoude. ¹⁾

De vicarie van het *St. Andries altaar* stond in 1586 ter collatie van Machtelt Gijsbrechtse en werd toen bekleed door Jacob Willemse, maar reeds in 1587—'88 was de Heer van den Lande collator, terwijl Heer Goort Schijff, de vroegere pastoor van Abcoude, possesseur was.

In 1669 waren de bezittingen van deze vicarie reeds verkocht en de kooppenningen belegd op het Comptoir der Generale Middelen 's Lands van Utrecht. ¹⁾

¹⁾ Vgl. Mr. H. Verloren van Themaat, *Gesch. der Vicariën in de Prov. Utrecht*, waaraan vele gegevens betr. vier Abcouder vicariën na 1586 zijn ontleend.

²⁾ In 1770 was Mr. G. Craeyvanger ontvanger.

De Prins van Oranje was toenmaals collator, en Maurits Cherels possesseur als opvolger van Julius Hart Cherels.

De ontvanger was eertijds verplicht het derde part van de rente ten behoeve van het Comptoir der Gebeneficieerde Goederen te verantwoorden, maar Ged. Staten hebben het derde part aan genoemden possesseur geremitteerd. Hij genoot levenslang de geheele rente.

In 1669 werd aan Reyer Dirxen, in plaats van Dirck Andriessen, als possesseur van de vicarie van St. Andries £ 5 betaald voor $\frac{2}{3}$ parten in zeven ponden tien schellingen ten laste van de pastorie te Westbroek over het jaar 1669.

Ten slotte de *vicarie te Baambrugge*. — Omstreeks 1400 werd bij de Bambrug eene kapel gebouwd ten behoeve van oude en ziekelijke menschen, die niet naar de kerk te Abcoude konden komen ¹⁾.

In eene memorie van 1444 wordt reeds aan de kapel eene jaarlijksche uitkeering van $\frac{1}{2}$ gouden Rijnsche gulden besproken en in 1471 wordt melding gemaakt van de huizinge en hofstede van den kapelaan, die dus te Baambrugge woonde ²⁾.

In 1545 werd door een priester, Heer Melis, een altijd-durende vicarie in de kapel gesticht, waarvan de brieven en bescheiden langen tijd in de familie van den stichter bewaard zijn gebleven ³⁾.

De eerste vicaris was waarschijnlijk kapelaan Tatick Aertsz, die reeds in 1551 te Baambrugge was en in 1581 nog leefde ⁴⁾. Nadat de kapel op 24 April 1567 door de soldaten van Brederode ondersteboven was gehaald, schijnt hij naar Abcoude verhuisd te zijn. Onder de namen van een paar jonggehewden, die in de kerk te Abcoude getrouwd waren, staat tenminste vermeld „copulati sunt a D. Thadaeo in nomine pastoris”. Hij was ook de laatste vicaris, want in 1588 werd de kapel niet meer voor den Kath. Eeredienst gebruikt. „De bueren van Bambrugge” verzochten toen om een predikant te mogen beroepen en tevens om de beschikking te krijgen over het inkomen van

1) R.K. Archief van Abcoude.

2) Memorieboek van Abcoude.

3) Oudheden van het Bisdom Utrecht.

4) Aanteekening van Meester Jan Dubbelt in het doopboek van Baambrugge.

5) „ in het rekenboek der kapelmeesters der Gereformeerden.

de vicarie. Dit werd den 18^{en} Mei van dat jaar door de Directie-kamer te Utrecht toegestaan, mits dat de Baambruggers een predikant beriepen van „gesonde leere ende leeven” op eene bezoldiging van *f* 240. Aangezien de inkomsten van de vicarie slechts *f* 64 beliepen, konden de Baambruggers niet meer dan *f* 100 aanbieden, zoodat de zaak afsprong. De ontvanger der Geb. Goederen Floris van Weede werd een week later met de administratie belast ¹⁾.

Toch werden op 8 April 1592 door Ged. Staten de inkomsten van de vicarie ²⁾ aan de kapelmeesters ³⁾ toegestaan, om daarmede de kapel, het uurwerk en den schoolmeester te onderhouden. Het volgend jaar werd de kapel voor den Gereformeerden Kerkdienst ingericht.

Hiermede was dus de vicarie gemortificeerd.

Den 7en Mei 1630 werden de kapelmeesters door Ged. Staten gemachtigd om de landerijen van de kapel te verkoopen, met last om het geld op hypotheek te beleggen ten overstaan van den ontvanger der Gebenef. Goederen, ten behoeve en als eigendom van de kapel.

De opbrengst van vicarie- en kapelgoederen schijnt belegd te zijn in eene obligatie ten laste van de Prov. Utrecht, waarvan de rente echter hoe langer hoe minder opbracht.

In den tijd van Napoleon werden de coupons soms voor 55% verkocht, zoodat de rente, die in 1663 van een kapitaal van nom. *f* 7000.— à 4%, jaarlijks *f* 280.— opbracht, in 1812 voor bijna 15 maanden slechts *f* 31,1.— opleverde. Zeker ten gevolge van verschillende reducties en de tierceering.

Baambrugge,
Juli 1921.

J. G. Th. GREVENSTUK.

1) Reengers, de Geestelijke en Kerkelijke goederen.

2) Het bezit van de Vicarie bestond in 1567 uit: vijf morgen lants gelegen in bortouts sylant streckende wt het geyn tot aen de dwars delle toe; een half morgen lants int meenlant dat Jan Ghysberts Kynderen plegen te bruycken; een half pont swarts uit dat meenlant dat Jan Ghysberts Kynderen plegen te bruycken; wt Lysgen Truyges hofstede acht vlaems; een pont swarts in den dardendeel van den pont swarts wt anderhalf morgen lants gelegen in de satelants groot wesende XIX; (volgens eene notitie in het misboek der kapel, dat door de soldaten van Brederode in 1567 werd vernietigd).

3) Nog langen tijd werden zij zoo genoemd, maar aangezien bij de Gereformeerden het onderscheid tusschen kerken en kapellen niet bestond, werd de kapel een kerk en werden zij kerkmeesters. Tegenwoordig kerkvoogden.